

зрілість, процес становлення особистісної зрілості тісно переплітається з самореалізацією в діяльності та досягнення в ній певних висот.

3) з XVI століття вершина стає синонімом слова *top* в значенні соціальної зрілості як найвищого результату, вищого ступеню, вищого максимального допустимого рівня конкретного результату діяльності [3]. Зрілість у цьому контексті – це здатність правильно визначати своє особисте місце в суспільстві і відповідати йому, використовуючи силу розуму. Найбільш цінними якостями зрілості визнаються сила волі, обдарованість та діловитість.

Узагальнюючи вищезазначену інформацію, що розкриває багатогранну сутність вершинності, ми виділяємо три визначення вершинності, що склалися у сучасному трактуванні:

1) Акме (*acme*) – символ: гора (вершина);

2) Кульмінація (*culminis*) – символ: квітка, розквіт, доспілий плід;

3) Топ (*top*) – символ: зріла особистість, вищий результат високопродуктивної діяльності індивідуумів та соціуму. При цьому топ має подвійне значення, що стосується вершинності і людини, і цивілізації.

Таким чином, поняття „акме” є універсальним для розуміння процесів, як у живій, так і у неживій природі, як критерій вершини досягнення акмерезультату, з якого розпочинається інший, більш досконалий етап розвитку. Звідси феномен „досконала людина” – це інтегроване поняття, яке конкретизує зміст „акме” і логічно вибудовує ланцюг понять: зрілість → акме → досконала людина (зрілість + акме → досконала людина). Саме такий підхід до трактування феноменології „акме”, на нашу думку, допоможе поглибити розуміння поняття предмета акмеології та осмислити цю науку в цілому, що полегшить вивчення закономірностей досягнення максимальної досконалості у всіх видах індивідуальної діяльності людини, і зокрема професійної.

Література:

1. Флоренський П.А. Время и пространство // Социологические исследования. – М., 1988. – № 1(23).
2. Греческо-русский словарь. – М., ГЛК Ю.А. Шичалина, 1991.
3. Пожарский С.Д. Акмеологический подход к процессу совершенствования // Акмеология-2007. Теоретические и прикладные проблемы. Сборник статей / Под общ. ред. Ю.А. Шаранова. Выпуск 11. – СПб.: СПбАА, 2007. – С. 22–36.
4. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н.В. Кузьмина. – М., 2001.
5. Акмеология / Под общ. ред. А.А. Деркача. – М.: РАГС, 2006. – 424 с.

УДК 776.018.5

Феусрман В.В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБИ ВИСОКОЇ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Анотація. Стаття висвітлює проблему в потребі більш ретельної уваги до морального і естетичного виховання підлітків у сучасній педагогічній науці в Україні та вплив соціальних інститутів на процес виховання. Розкриває сутність такого фактору як соціальну солідарність у суспільстві.

***Аннотация.** Статья освещает проблему в потребности более тщательного внимания моральному и эстетическому воспитанию подростков в современной педагогической науке на Украине и влияние социальных институтов на процесс воспитания. Раскрывает сущность этого фактора как социальную солидарность в обществе.*

***Annotation.** Article lights a problem in the necessities of more careful attention to moral and aesthetic education of teenagers in modern pedagogical science in Ukraine and influencing on a process education. Discovers essence of such factor as social solidarity in the company.*

Актуальність проблеми. Законодавчий нігілізм у державі може призвести до трагічних подій у будь-якому суспільстві. Дотримання державних законодавчих актів – це не тільки вияв правової культури, але й реалізація виховної функції для зростаючої молоді. Неможливо тлумачити підліткам сутність будь-якого Закону і одночасно нехтувати його дотримування. Тому у період соціальних потрясінь криміногенні умови суспільства погіршуються. Те, що переживає зараз українське суспільство, вже історично пройдений етап у світовому контексті.

Нині на Україні, як зазначають педагоги та соціологи, соціальні інститути втратили своє призначення – звільняти громадян від прояву безладної активності, перенапруження свідомості у зв'язку з безупинним рішень у ситуації нестабільності і невизначеності; формувати потреби й інтереси членів суспільства, їх нормативні установки, зразки соціальної діяльності (Klages H. (1996), В. Абрамкін, В. Чеснокова (2001)).

Мета статті. Напрямок роботи ми спрямовуємо на вивчення в історії педагогіки проблеми формування потреби високої моральної свідомості молоді. Вибір таких хронологічних рамок, визначається катастрофічним зниженням загальної культури населення України досліджуваного періоду, а також активізацією уваги до цієї проблеми з боку педагогів, психологів, працівників медичних закладів, громадськості і, безпосередньо, працівників Державного департаменту України з питань виконання покарань.

З цією метою були вибрані наступні методи дослідження: аналіз наукових джерел; педагогічне спостереження; індивідуальні бесіди; узагальнення отриманих даних.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Насамперед, звернемося до класичної теорії соціальної напруги (анемії) за Е. Дюркгеймом, яка була надзвичайно розповсюджена серед соціальних реформаторів ХІХ ст.: девіантів розглядали як продукт анемічного (безсилового, знекровленого) соціального порядку. Тому контроль за певними верствами населення, особливо підлітками, або їх перевиховання (зменшення соціальної напруги) однозначно вимагали соціальної ізоляції від впливу розбещення та спокус вільного суспільства. Місця ізоляції створювались на кшталт мікрокосму зразкового соціального порядку – утопічний експеримент, в якому злочинці та психічно хворі особи, позбавлені негативного впливу, мали б змінюватися завдяки дисциплінарному режиму, порядку та дотримання спеціальних правил внутрішнього розпорядку.

У 1892 році один із класиків соціології, автор підходу, який пізніше отримав назву „функціоналізм”, – Еміль Дюркгейм (1858–1917) – зацікавився питаннями тогочасного політичного життя через призму відсутності регулюючих інституцій між особою та державою. Занепад церкви, ослаблення патріархальних родинних

стосунків, втрата впливу місцевих громад, недорозвиненість професійних спілок та асоціацій зруйнували ті соціальні стосунки, які століттями захищали індивіда від держави. Е. Дюркгейм не вірив, що розростання контролю державного апарату тогочасного суспільства невідворотно закінчиться політичним абсолютизмом: „Якщо щось і робить центральну владу більш менш абсолютною, то це відсутність будь-якої стримуючої сили, яка б регулярно докладала зусиль на її модернізацію. Таким чином, ми можемо стверджувати, що така влада народжується і живиться в умовах повної централізації всіх контролюючих функцій суспільства в одних руках” [5, 158].

Сам Е. Дюркгейм не використовував термін „громадянське суспільство”, однак, зважаючи на його тезу про „стримуючу силу, розташовану між особою та державою”, ми маємо право інтерпретувати його думку наступним чином: слабе громадянське суспільство – необхідна передумова політичного абсолютизму держави. Дослідник вважав фундаментальним завданням соціології та всіх наук філософського спрямування – вивчення моральних засад функціонування суспільства. Постійні коливання та зміни морального стану суспільства часто приховані, але їх необхідно досліджувати, застосовуючи ряд показників – „індексів моральної статистики”. Е. Дюркгейм стверджував, що функціонування Закону – дзеркало морального стану суспільства і в ньому апріорі закладено індекс соціальної солідарності. Аналізуючи статистичні показники девіантності, законодавство та практичну діяльність юридичних установ держави, ми отримуємо можливість ідентифікувати моральний стан суспільства та різноманітні форми соціальної солідарності. Досліджуючи моральну статистику, ми також можемо зрозуміти, що насправді відбувається в глибинних сферах суспільного життя. Цей метод Е. Дюркгейм застосував у найбільш відомій своїй книзі „Самогубство”, скориставшись у якості індексів соціальної єдності та ізоляції офіційними статистичними даними щодо кількості самогубств. У цій роботі досліджено причини створення умов, за яких люди не можуть раціонально організувати своє життя в періоди раптових змін: чи то економічного буму, чи то депресії. Коли суспільство та економіка втрачають стабільність, на винагороду за конформність або девіантність неможливо розраховувати, тому що неможливо передбачити, яку саме користь ці обставини принесуть конкретній особі. Наприклад, людина може працювати надзвичайно багато та дбайливо заощаджувати на старість лише для того, щоб побачити як ці кошти перетворюються в ніщо завдяки інфляції. Разом з тим, „паразит” може миттєво перетворитися на багатія, не принісши ніякої користі суспільству. Такі події перешкоджають соціальним групам підтримувати свої моральні норми шляхом винагород та покарань – втрачається соціальна солідарність, або, за вченнями К. Маркса, наступає стан „відчуження” особою суспільства. У такі періоди соціальної анемії кількість самогубств значно зростає, життя перестає бути достатньо привабливим, а люди, які фактично попросились з життям, скоюють безглузді та брутальні злочини за принципом „або пан, або пропав”. Іншими словами, стан анемії виникає у перехідні періоди, коли старі правила функціонування суспільства вже не працюють, а нові ще не сформовані.

Е. Дюркгейм першим запропонував ставитись до злочинності, як до нормального явища з тієї причини, що не існує екстра-соціальної, або природної межі, що виокремлює злочинну діяльність від більш соціально прийнятної активності. Розподіляюча межа сама собою – процес демаркації та таврування, який слугує відокремленню тимчасово прийнятної поведінки від поведінки

тимчасово неприйнятної. Використання тавра „злочин”, безумовно, найбільш дієва процедура на сторожі соціальної солідарності. Логічно, що девіантність буде завжди. Далі Е. Дюркгейм підкреслює, що процес покарання невідворотний: „Уявіть собі суспільство святенників, такий собі зразковий монастир показових особистостей. Злочинів, у сучасному розумінні, там не буде, але незначні порушення, до яких ми ставимось поблажливо, там будуть викликати таку ж реакцію, як і тяжкий злочин у пересічній свідомості. А якщо таке суспільство матиме владу судити і карати, то воно визнає ці дії злочинними і відповідно на них відреагує” [5, 160].

Навіть якщо якісь моделі поведінки визнані злочинними в час „Х”, то в час „У” вони можуть стати соціально прийнятними, а натомість щось інше будуть називати злочином. Таким чином, ярлик „злочин” покликаний бути незамінною концепцією організованого суспільства для реагування на різноманітність моделей поведінки. Дюркгейм закликає ставитись до злочинності як до фактору суспільного здоров'я та невід'ємної складової соціальної організації. Крайнощі, як то відсутність злочинів так і їх завелика кількість – явища патологічні. Суспільство без злочинів може бути хіба що суперполіцейською, тоталітарною державою, але якщо рівень злочинності занадто високий, то у цьому випадку ми маємо справу з суспільством, де втрачено баланс між регуляцією поведінки та потребами особистості. Е. Дюркгейм стверджував, що злочин – двійник сучасної індивідуальної свободи. „Для вільного розвитку особистості її індивідуальна оригінальність повинна мати можливість самовираження. Щоб оригінальність ідеаліста, чії мрії випереджають свій час, змогла виразитись, необхідно щоб і оригінальність злочинця, що стоїть значно нижче рівня розвитку свого часу, також була можлива. Одне не відбувається без іншого...” [5, 176]. Сьогодні цю тезу Е. Дюркгейма про злочинність як ознаку нормального, а не паталогічного суспільства, можна вважати класичною аксіомою, яка в тому чи іншому вигляді наявна в будь-якій кримінологічній теорії.

Сорок років по тому Роберт Мертон опублікував книгу „Соціальна структура та анемія”, в якій розвинув основні тези Е. Дюркгейма. Автор стверджував: якщо особистість позбавлена можливості досягти своєї мети легальними способами, то вона може спробувати реалізувати свої цілі шляхом нелегальних маневрів. Представники нижніх верств суспільства в стані фрустрації (неможливості досягнути омріяного результату), викликані відсутністю можливості приймати активну участь у розподілі суспільного багатства, переспрямовують свої зусилля в сферу злочинної діяльності як єдиного доступного засобу досягти бажаного матеріального успіху [7]. Теорією напруги Р. Мертон намагався пояснити злочинність через аналіз дисонансу між цілями та соціально прийнятними засобами їх досягнення. В якості основних факторів, що впливають на вибір особистістю способів досягнення мети, Р. Мертон виділяє цінності капіталістичної культури (успіх та високий прибуток), норми, які зумовлюють досягнення мети легальним шляхом та інституційні засоби (нерівний доступ до ресурсів – освіта, кар'єра, можливості взяти позику в банку тощо).

Суспільство пропонує різним соціальним групам різні засоби й така ситуація спричиняє фрустрацію серед малозабезпечених членів суспільства, тому що рекомендовані їм способи досягнення успіху фактично раз і назавжди унеможливають досягнення розрекламованих цінностей споживацького суспільства. На думку Р. Мертона, як і для Е. Дюркгейма, люди, які в минулому

були „девіантами” та наділялись презирливими ярликами „бунтівник”, „революціонер”, „дисидент”, „нонконформіст”, „сретик” або „рenegат”, у наш час були б героями. Теорія напруги, з точки зору „психології злочину”, досить обґрунтована, але з соціологічного погляду, має суттєву ваду – абсолютно незрозуміло, чому скоюють злочини багаті та високопоставлені державні службовці й чому жертви злочинів, скоєних бідняками, переважно – такі ж бідняки. У соціальній політиці для зниження рівня злочинності рекомендують толерантніше ставлення до нижчих верств суспільства, для чого необхідно постійно розширювати спектр відкритих для найбільшого населення можливостей, особливо в сфері освіти, спорту та соціального забезпечення. Вважаємо, що така соціальна політика мала б надати:

- талановитим бідним людям – легальні можливості для досягнення найвищих щаблів у суспільстві;
- більшості активних, але розумово посередніх людей – можливість витратити енергію протесту, займаючись спортом;
- пасивній частині населення – можливість отримувати соціальну допомогу і не втручатися в соціально-економічний процес.

Серед великої кількості сучасних модифікацій теорії соціальної напруги девіантна поведінка розглядається як індивідуальний спосіб пристосування до ситуації, в якій законні засоби збагачення не спрацьовують й особа має винаходити різноманітні нелегальні шляхи досягнення матеріального успіху [1–3].

Важко знайти психолога, який не користувався б опитувальником Айзенка, але мало хто знає, що він також започаткував один з найбільш впливових напрямів у кримінології – „Теорію психологічного підходу”. Айзенк писав у той час, коли розчарування ідеями реабілітації у суспільстві досягло піку й до його „теорії злочинності”, орієнтованої на контроль, поставились надзвичайно зацікавлено. У руслі зазначеної теорії було проведено сотні емпіричних досліджень у різних країнах, наприклад: Barton (1980), H.J. Eysenk (1977), Feldman (1977), Powell (1977), Eysenk and McGurk (1980), McEwan and Knawles (1984). „Теорія злочинності” науковця враховувала біологічні, соціальні та індивідуальні фактори, трансформуючи їх у зрозумілу термінологію. Теорія, з точки зору корекції, була досить перспективною – у ній особистість окремого індивіда визначається за поведінкою, на яку впливають соціальні та біологічні параметри. У 1990 році Rose підбив підсумок багаторічних дискусій: „Теорія Айзенка – спроба описати психологічну активність таким чином, що біологічні, психологічні та соціальні фактори знижуються до форми, придатної для інтеграції в руслі кримінології. Вона також обіцяє реальний результат. Айзенк розробив спосіб розуміння та лікувальну методу, що не потребувала занурення в глибини душі і залишалася на рівні власне проблеми – різницею між дійсною та бажаною поведінкою. Важливо відзначити, що такий аналіз не вимагав апеляції до органічних розладів. Таким чином, ми маємо справу не з хворобою, а з частковим розладом психіки, що не є хворобою в своїх природних процесах. Якраз тут психологи отримали можливість звернутись до (паралельної) клінічної експертизи, яка водночас і не загрожувала, і не підпорядковувалась медицині. Поведінкова терапія дозволяла психологам самостійно вирішувати питання й претендувати на виняткові наявні можливості корекції поведінки” [6, 152].

Функціональне визначення владних структур суспільства в якості законодавців громадянських обов’язків прозоріше в пізніших висловлюваннях

Айзенка відносно злочинності. Виступаючи за більш біхевіористськи орієнтовану та індивідуально сфокусовану систему покарання та корекції, Айзенк аргументує необхідність зміни пріоритетів у ставленні до існуючої виховної практики, починаючи з раннього дитячого віку. Мета виховання, у такому випадку, – запобігти криміналізації свідомості молоді, що, на думку Айзенка, значно сприятиме боротьбі із злочинністю: „Злочинність... значною мірою – функція етносу нашого суспільства; вона віддзеркалює практику позитивного та негативного підсилення, нагород і покарань, загально прийнятні правила співжиття, які рефлекторно відображені в телевізійних програмах та фільмах, що ми дивимось, у книжках та газетах, що ми читаємо, у навчальних програмах та зразках, що ми отримуємо в школі. Якщо батьки не наполягають на гідній та моральній поведінці своїх дітей; якщо в школах занедбана дисципліна і навіть заохочується дух бунтарства та опору адміністрації; якщо злочинці та розпуста постійно обрамляються в позитивній манері у фільмах та на телебаченні; і коли навіть представники релігій не наважуються говорити про законслухняність, бояться засудити тероризм – тоді підтримувати закон та порядок стає все складнішим завданням, і з часом стане взагалі неможливим. Вседозволяюче суспільство врешті-решт отримує те, на що заслуговує...” [6, 155].

Результати досліджень. Найвища педагогічна цінність виховного процесу – єдність підлітка самовихованням як величезною діяльною силою і специфічною людською здатністю перетворити чужі та думки на власні здібності й уміло використовувати їх у навчанні й житті; наповнювати чужі думки особистими, керуватися ними, постійно розширюючи свій духовний світ [4].

Повертаючись до теми нашого дослідження, необхідно пригадати, що найдіяльніший засіб морального виховання молоді – фізична культура і спорт. Саме спортивна сфера діяльності по-особливному впливає на формування. Фізкультура прагне викоренити всі егоїстичні в ім'я ідеї служіння суспільству. У цьому вона цілком поєднується із процесом виховання, застерігаючи людину від загостреного почуття самолюбивості та пихатості.

Перспективи. Про дійсну зміну пріоритетів в освіті свідчить затверджена в 2001 році програма „Основи здоров'я і фізична культура” для загальноосвітніх навчальних закладів (1–11 кл.). У при визначенні цілей вивчення цього предмету говориться про необхідність вести здоровий спосіб життя, знання про власне здоров'я та дбайливе до нього, формувати стійкі мотиваційні установки на здоровий спосіб життя. Реалізація програми залежатиме від того, наскільки всі соціальні інститути будуть готові до проведення роботи з формування здорового способу життя у підлітків.

Висновки. Проблема, яка висвітлюється в нашій статті – значуща у контексті розвитку незалежної держави. Проводячи роботу щодо формування у молодого покоління гуманістичного до суспільства, можна стверджувати, що за наявності соціальної солідарності, рівень девіації поведінки, особливо у підлітків, можна достатньо зменшити. Враховуючи актуальні потреби високого морального стану сучасної молоді в Україні, кожен громадянин у суспільстві відповідальний за виховання самого себе й виховання оточуючих. У інтелектуальній сфері виховного процесу необхідно формувати глибину, дієвість знань про моральні цінності, ідеали та принципи, норми поведінки (гуманність, солідарність, чесність, відповідальність за себе), адже зниження рівня моральності призводить до серйозних соціальних потрясінь. Майбутнє цивілізації значною мірою залежить від

морально-етичного людства. Тому моральне виховання молоді, особливо тих, хто схильний до девіантної поведінки – архіважливе завдання.

Література:

1. Вовк В.М. Исследование категории „преемственности физического воспитания” на стыке средней и высшей школы // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – Харьков. – 2002. – № 1. – С. 62–72.
2. Кушка Б. Физическое воспитание, спорт и профессиональный спорт: психолого-педагогические противоречия современности // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – Харьков. – 2002. – № 3. – С. 63–71.
3. Основи здоров'я і фізична культура. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / 1–11 кл. // Фізичне виховання в школі. – 2002. – № 1. – С. 14–42.
4. Фрейджер Р. Личность // Психологическая энциклопедия. – С-Пб. – М.: Просвещение, 2002. – 864 с.
5. Durkheim, E. The Rules of Sociological Method, New York: The Free Press, pp. 68–69, 1965. Durkheim, E. (1978), Two laws on penal evolution (Два погляди на еволюцію покарання), pp. 153–180 in M. Trangot (ed) Emile Durkheim on Institutional Analysis Chicago Press: University of Chicago Press.
6. Morrison, W., Theoretical Criminology: From Modernity to Post-Modernism, Cavendish Publishing Limited, 1995.
7. Merton, R. Social Theory and Social Structure, New York: The Free Press, p. 185. 1968.

УДК 37(09)

Чемерис І.М.

КОМУНІКАТИВНО-МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ПРИЙОМИ ТА МЕТОДИ МАСМЕДІА (на прикладі британського газетного дискурсу)

Анотація. У статті висвітлюються комунікативно-маніпулятивні технології і прийоми та методи масмедіа.

Аннотация. В статье освещаются комунікативно-маніпулятивные технологии и приемы и методы масмедіа.

Annotation. *Komunikativ and manipulative technologies and receptions and methods of masmedia light up in the article.*

Поняття „дискурс” використовується різними науками для позначення певного комунікативного акту і стосується не тільки мови та мовлення (тексту), а й контексту, пов'язаного із суб'єктами комунікативної події.

Специфічність газетного дискурсу виявляється у певних категоріях: предметах та об'єктах розгляду, функціях дискурсу; короткою тривалістю його існування; нагальними темами, ідеями та інтерпретаціями дійсності; спрямованістю на перформатив (а не констатив); залежністю від термінів та обсягів пред'явлень; сучасним лінгвістичним втіленням різноманітних функціональних стилів, типів та жанрів, поліавторством; йому притаманна оцінність, ядром якої є суспільно-політична лексика, внутрішня та зовнішня лексика ЗМІ та журналістська лексика, у ньому застосовуються певні комунікативні стратегії, тактики, прийоми впливу на адресат.